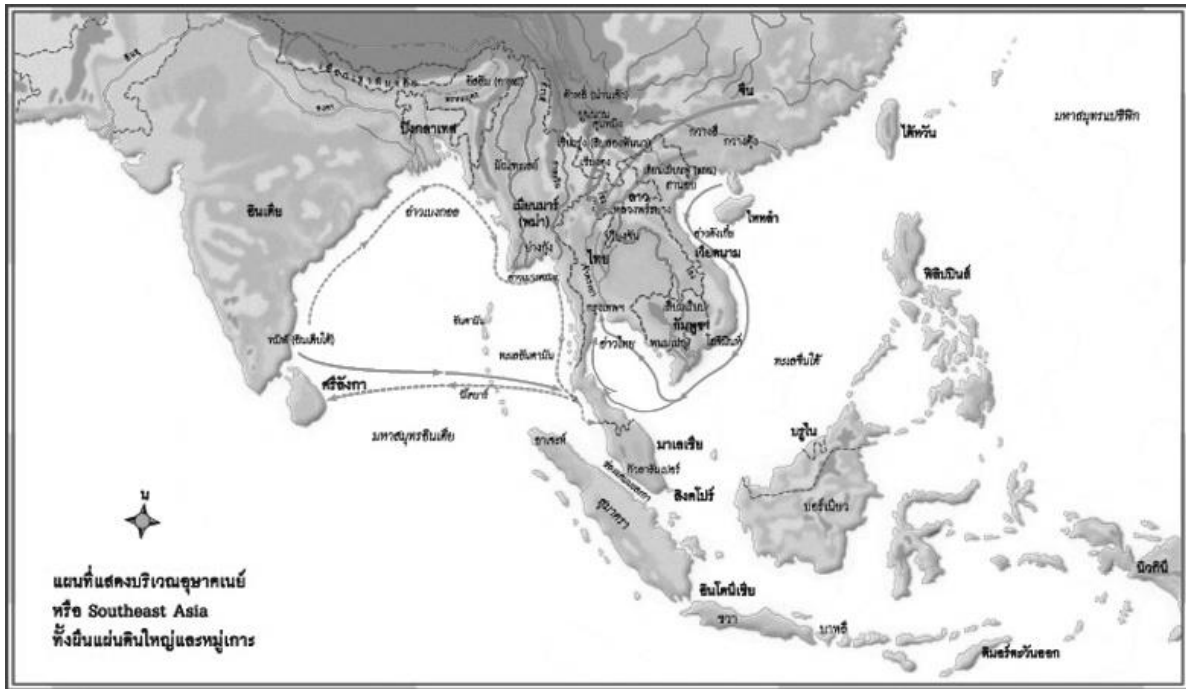

บันทึกย่อประกอบบรรยาย ม. ธรรมศาสตร์ (รังสิต) | พุศ 11 ตุลาคม | 13.30-16.30 น. | มี 21 หน้า

วัฒนธรรมไทย และ วัฒนธรรมร่วม คนไทย ลูกผสมร้อยพ่อพันแม่ ในอุษาคเนย์

สุจิตต์ วงษ์เทศ

www.sujitwongthes.com

ประเทศไทยมีคาบสมุทรยื่นยาวลงทางใต้ อยู่เกือบกึ่งกลางภูมิภาคอุษาคเนย์ เสมือนจุดนัดพบทางการค้าและสงครามของโลกตะวันตกกับตะวันออกนับพันๆ ปี มาแล้ว ทำให้เกิดความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมและเผ่าพันธุ์ร้อยพ่อพันแม่

(บน) เส้นมีลูกศร แสดงทิศทางการเคลื่อนย้ายไปมาสู่ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ของกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์ในมณฑลทางตอนใต้ของจีน เช่น ยูนนาน, กวางสี, กวางตุ้ง (ซ้าย) เส้นประ แสดงเส้นทางคมนาคมทางทะเลจากตะวันตกไปตะวันออก

(ขวา) เส้นยาว แสดงเส้นทางคมนาคมทางทะเลเลียบชายฝั่งจากตะวันออกไปตะวันตก

คนไทยลูกผสมร้อยพ่อพันแม่ มีวัฒนธรรมร่วมอุษาคเนย์

คนไทยเป็นลูกผสมนานาชาติพันธุร้อยพ่อพันแม่ จึงมีบรรพชนร่วมและวัฒนธรรมร่วมกับคนอุษาคเนย์หลายพันปีมาแล้ว

ถ้าเอาคนอุษาคเนย์ของแต่ละประเทศทุกวันนี้มาขึ้นปนกัน โดยแก้ผ้าและห้ามพูด จะแยกไม่ออกบอกไม่ได้ว่าใครเป็นคนชาติไหน? ประเทศไหน? เพราะล้วนเป็นคนจำพวกเดียวกัน

มีคำอธิบายเพิ่มเติมดังนี้

1. ประเทศไทยมีความเป็นมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ (หรือยุคหิน) ทั้งของผู้คนและดินแดน เป็นส่วนหนึ่งของสุวรรณภูมิในอุษาคเนย์อย่างแยกออกจากกันไม่ได้ จึงมีบรรพชนร่วมกัน

2. ไทยมีคาบสมุทรอยู่เกือบกึ่งกลางภูมิภาคอุษาคเนย์ เป็นจุดนัดพบทางการค้าและสงครามของคนนานาชาติพันธุจากตะวันตก-ตะวันออก นอกจากนั้นแต่ละรัฐมีพื้นที่มาก มีคนน้อย ต่างต้องการผู้คนเพิ่มเติม เพื่อผลิตอาหารและกิจกรรมอื่นๆ ทำให้มีประเพณีกวาดต้อนโยกย้ายถ่ายเทผู้คนสมำเสมอเข้าสู่ระบบเกณฑ์แรงงาน ยิ่งทำให้ต้องผสมผสานมากขึ้นกับนานาชาติพันธุร้อยพ่อพันแม่

3. คนพื้นเมืองดั้งเดิมของอุษาคเนย์ เป็นบรรดาคชนซึ่งอยู่ที่นี้ บริเวณประเทศไทยปัจจุบัน อาจพูดตระกูลภาษาต่างๆ ได้แก่ มอญ-เขมร, ชวา-มลายู, ม้ง-เมี่ยน ฯลฯ แต่นานไปเมื่อมีความเปลี่ยนแปลงต่างๆ จนต้องตกอยู่ในอำนาจของภาษาและวัฒนธรรมไต-ไท ต่อจากนั้นบางกลุ่มทยอยกลายเป็นคนไทย

[มีรายละเอียดในหนังสือ “ความไม่ไทยของคนไทย” ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ พ.ศ. 2559]

1

ประวัติศาสตร์บาดหมาง ต้นแบบจากอาณานิคม

ประวัติศาสตร์ไทยที่แท้จริงยังไม่มี ที่มีทุกวันนี้เป็นประวัติศาสตร์บาดหมาง สร้างบาดแผลกับเพื่อนบ้านรอบ ๆ โดยมีต้นแบบจากอาณานิคม

[บางที่ถูกเรียกประวัติศาสตร์ไทยแบบมนุษยต่างดาว เพราะทางการย้าว่าความเป็นไทยไม่เหมือนใครในโลก]

เนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย มีลักษณะกีดกันคนกลุ่มต่าง ๆ ออกไปจากความทรงจำร่วมกันของคนในชาติ คนส่วนใหญ่ของไทยไม่มีที่ยืนในประวัติศาสตร์ไทย

ซ้ำความทรงจำที่สร้างขึ้นในนามประวัติศาสตร์ไทย ยังมีส่วนทำลายหรือเหยียดอัตลักษณ์ของคนบางกลุ่มให้ด้อยเกียรติภูมิ

[นิธิ เอียวศรีวงศ์ บอกไว้ในข้อเขียนเรื่อง *ประวัติศาสตร์แห่งชาติ* พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2549]

มีความพยายามจะทดแทนด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่แล้วก็ตกอยู่ในกรอบประวัติศาสตร์ไทย “แห่งชาติ” ทำให้เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีเรื่องราวที่เน้นความสัมพันธ์กับราชธานีเท่านั้น เท่ากับเป็นท้องถิ่นที่ถูกสร้างขึ้นโดยส่วนกลาง

ไทยภาคกลาง ภาคอื่นไม่ไทย

ส่วนใหญ่ของพลเมืองไทยปัจจุบันไม่มีที่ยืน ไม่มีตำแหน่งแห่งหนของตนในประวัติศาสตร์ไทย

เพราะประวัติศาสตร์ไทยของทางการ คือ ประวัติศาสตร์ความเป็นไทยของภาคกลาง หรือของราชอาณาจักรที่มีศูนย์กลางอยู่ในภาคกลาง บริเวณส่วนใหญ่อยู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา

จึงไม่สืบเนื่องกับอดีตหรือความทรงจำที่มีในภาคอื่นๆ ได้แก่ ภาคเหนือ, ภาคอีสาน, ภาคใต้ กับรัฐมลายูปัตตานี

และไม่สืบเนื่องกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ยังรักษาอัตลักษณ์ของตน เช่น กะเหรี่ยง ฯลฯ

รวมทั้งไม่สืบเนื่องกับชุมชนต่าง “ชาติภาษา” ที่ถูกกวาดต้อนและอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานภูมิภาคอื่นอีกมาก

ไทยแค่ภาคกลาง

ไทย, คนไทย, ความเป็นไทย มีครั้งแรกแก่สุดบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาภาคกลาง มีศูนย์กลางอยู่รัฐอยุธยา ราวหลัง พ.ศ. 1800 นอกนั้นไม่ไทย

ทางเหนือสุด ถึง จ. อุตรดิตถ์ เพราะเหนือขึ้นไปเป็น ลาว รัฐล้านนา ต่อเนื่องรัฐล้านช้าง

ทางใต้สุด ถึง จ. เพชรบุรี เพราะใต้ลงไปเป็นชาวนอกของรัตนนครศรีธรรมราช และชาวเทศ คือ แขก รัฐมลายูปัตตานี

ทางตะวันออก ถึง จ. ปราจีนบุรี-จ. จันทบุรี เพราะต่อออกไปเป็นเขมร

ทางตะวันตก ถึง จ. สุพรรณบุรี-จ. กาญจนบุรี เพราะต่อออกไปเป็นมอญ, พม่า

[ชื่อประเทศไทย แล้วบังคับคนทั้งประเทศเป็นคนไทย มีเมื่อ พ.ศ. 2482 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี]

ต้นแบบอาณานิคม

ประวัติศาสตร์แห่งชาติของไทย เป็นประวัติศาสตร์ไทยแบบอาณานิคม หล่อหลอมให้ไทยยกตนข่มท่าน เพราะหลงตัวเองว่าไทยใหญ่ไทยโต วิเศษวิโสกว่าเพื่อนบ้านโดยรอบ เป็นสิ่งที่คนชั้นนำไทยอยากให้เป็นตามที่วาดหวังไว้ จึงเสกสรรปั้นแต่งตามต้องการเพื่อผดุงอำนาจของตน

ประวัติศาสตร์ไทยแบบอาณานิคม มีอำนาจครอบงำการเรียนการสอนในระบบการศึกษาไทยปัจจุบัน และส่งผลเสียอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจการเมืองและสังคมวัฒนธรรม ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไทยแบบอาณานิคม ยังไม่เคยพบหลักฐานโบราณคดีว่ามีจริง แล้วจัดแบ่งตามประวัติศาสตร์ศิลปะแบบอาณานิคม (ที่คนชั้นนำเสกสรรขึ้น) โดยมีชื่อเรียกต่างๆ ว่า สมัยทวารวดี, สมัยศรีวิชัย, สมัยลพบุรี, สมัยสุโขทัย, สมัยเชียงแสน, สมัยอยุธยา ฯลฯ

INDIANIZED STATES

ประวัติศาสตร์ไทยแบบอาณานิคม หมายถึงประวัติศาสตร์ที่รับโครงสร้างแนวคิดหลักจากงานค้นคว้าของชาวยุโรปยุคล่าอาณานิคม ตั้งแต่สมัย ร.5 และหลังจากนั้น ต่อมาแม้พบหลักฐานโบราณคดีเพิ่มมากกว่ายุคล่าอาณานิคม แต่การตีความเพื่อสถาปนาคำอธิบายยังอยู่ในกรอบครอบงำอย่างเคร่งครัด ของประวัติศาสตร์ศิลปะแบบอาณานิคม ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. **อาณานิคมอินเดีย** อูษาคเนย์ดั้งเดิมเป็นดินแดนป่าเถื่อน ต่อเมื่อรับอารยธรรมอินเดียแล้วถึงเจริญมีบ้านเมือง

เท่ากับอูษาคเนย์เป็นอาณานิคมของอินเดีย อันเป็นที่รู้กันทั่วโลกในชื่อหนังสือของ ศ. ยอร์ช เซเดส์ ว่า Indianized States of Southeast Asia และยังทรงอิทธิพลทางความคิดต่อนักโบราณคดีประวัติศาสตร์ศิลปะในไทยจนทุกวันนี้

2. **ศิลปกรรมทางศาสนาจากอินเดีย** ให้ความสำคัญศิลปกรรมที่รับจากอินเดีย ซึ่งเกี่ยวข้องกับทางศาสนาพราหมณ์และพุทธของวัดกับวัง แล้วแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ไทยตามลำดับอายุของศิลปกรรมเหล่านั้น

3. **เชื้อชาติ** มีคนเชื้อชาติต่างๆ แยกกันอยู่เป็นประเทศๆ เชื้อชาติใครเชื้อชาติมันไม่ปนกัน แต่เฉพาะคนเชื้อชาติไทยอพยพถอนรากถอนโคนมาจากที่อื่น ซึ่งอยู่นอกประเทศไทย

ยึดครองเมืองขึ้น

ประวัติศาสตร์ไทยแบบอาณานิคม เป็นประวัติศาสตร์ยึดครองเมืองขึ้น หมายถึง รัฐหนึ่งเมื่อชนะสงคราม ต้องส่งคนที่ไวใจไปเป็นเจ้านายปกครองดินแดนและผู้คนที่รัฐหนึ่งที่แพ้สงคราม แล้วตกเป็นเมืองขึ้น

[ผู้รู้ธิบายว่ามาจากลักษณะสังคมที่มีผู้คนมาก แต่พื้นที่น้อย (เช่นยุโรป) จึงต้องการขยายพื้นที่โดยทำสงครามยึดดินแดนรัฐอื่นๆ]

รูปแบบรัฐ

ประวัติศาสตร์แบบอาณานิคม กำหนดลักษณะแต่ละรัฐอย่างกว้างๆ ดังนี้

(1.) พลเมือง มีคนเชื้อชาติเดียวกัน (2.) ภาษาและอักษร มีอย่างเดียวกัน (3.) เส้นกั้นอาณาเขต มีกำหนดขอบเขตตายตัว ฯลฯ

ประวัติศาสตร์ไทยแบบอาณานิคม

ไทยเป็นอาณานิคมของยุโรปในทางสังคมวัฒนธรรม (อย่างไม่เป็นทางการ) แล้วรับวิธีคิดประวัติศาสตร์แบบอาณานิคมมาสร้างประวัติศาสตร์แห่งชาติของไทย (แม้ไทยจะอวดอ้างว่าไม่เคยเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกเหมือนประเทศเพื่อนบ้านก็ตาม)

ประวัติศาสตร์กรุงสุโขทัยเป็นตัวอย่างสำคัญ โดยสรุปว่าเดิมเป็นเมืองขึ้นของขอม(กัมพูชา) มีขุนนางขอมปกครอง ต่อมาผู้นำไทยปลดแอก แล้วประกาศเป็นเอกราชโดยมีลักษณะดังนี้

(1.) พลเมืองเป็นชนชาติไทยทั้งหมด (2.) ภาษาไทยเดียวกันทั้งหมด และมีผู้ประดิษฐ์อักษรไทย (3.) เส้นกั้นอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลระดับอาณาจักร โดยยึดรูปร่างประเทศไทยปัจจุบันเป็นสำคัญ แล้วขยายพื้นที่ออกไปโดยรอบ เฉพาะทางใต้มีอำนาจเหนือคาบสมุทรมลายู

2

ประวัติศาสตร์ไทยไม่อาณานิคม

เสรีภาพทางวิชาการจะมีได้อย่างไร? ถ้าประวัติศาสตร์โบราณคดีไทยละทิ้งความจริง

ประวัติศาสตร์โบราณคดีไทยแบบอาณานิคมที่คนชั้นนำเสกสรรปั้นแต่งขึ้นจากความไม่จริง ล้วนเป็นอาวุธทำลายเสรีภาพทางวิชาการ

อวดว่าไม่เป็นอาณานิคมโดยนิตินัย แต่ประวัติศาสตร์โบราณคดีไทยเป็นอาณานิคม

(1.) อุษาคเนย์ก่อนติดต่ออินเดีย มีเทคโนโลยีก้าวหน้า เกี่ยวกับถลุงและหล่อโลหะโดยเฉพาะสำริด และเติบโตเป็นบ้านเมืองระดับรัฐ

เมื่อติดต่ออินเดียก็เลือกรับอารยธรรมอินเดียเฉพาะที่ไม่ขัดกับความเชื่อท้องถิ่นที่มีอยู่ก่อน ไม่รับทั้งหมด

(2.) ศิลปกรรมอุษาคเนย์เนื่องในศาสนาผี มีแล้วอย่างมั่นคงก่อนติดต่ออินเดียได้แก่ กลองทองมโหระทึก, ภาพเขียนบนผนังถ้ำ ฯลฯ

(3.) อุษาคเนย์ประกอบด้วยคนหลากหลายชาติพันธุ์ ผสมผสานเคล้าปะปนกันไม่น้อยกว่า 3,000 ปีมาแล้ว แต่แต่ละประเทศมีคนนานาชาติพันธุ์ และมีบรรพชนร่วมกัน

คนไทยก็เช่นเดียวกับคนอุษาคเนย์อื่นๆ เป็นลูกผสมนานาชาติพันธุ์ร้อยพ่อพันแม่จากทั้งภายในและภายนอกอุษาคเนย์ ที่โน่น ที่นี้ ที่นั่น

บ้านพี่เมืองน้อง

ประวัติศาสตร์แบบอนุภาคเนย์ เป็นประวัติศาสตร์บ้านพี่เมืองน้อง

หมายถึง รัฐหนึ่งเมื่อชนะสงคราม ก็เลือกสรรกวาดต้อนผู้คนและสิ่งของมีค่าอื่น ๆ จากรัฐแพ้สงครามกลับไปรัฐของตน โดยให้เหลือไว้บ้างให้รัฐแพ้สงครามปกครองดูแลกันเองต่อไป (ไม่ส่งคนไว้ใจเป็นเจ้านายปกครองดูแลเมืองขึ้นเหมือนประวัติศาสตร์แบบอาณานิคม) แล้วนับเป็นบ้านพี่เมืองน้อง ในอำนาจอุปถัมภ์ตามเงื่อนไขของรัฐชนะสงคราม

บางทีเรียกความสัมพันธ์อย่างนี้ว่าเจ้าพ่อกับลูกน้อง โดยผู้ชนะเป็นเจ้าพ่อให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองผู้แพ้ซึ่งนับเป็นลูกน้อง

[คำว่า พี่น้อง หมายถึง เครือญาติ อย่างไม่เจาะจงจะให้คนหนึ่งเป็นพี่ อีกคนหนึ่งเป็นน้อง ดังนั้นบ้านพี่เมืองน้องจึงมีความหมายกว้าง ๆ ว่าบ้านเมืองเครือญาติอย่างไม่เจาะจงว่าบ้านเมืองไหนเป็นพี่หรือเป็นน้อง เว้นเสียแต่จะเป็นที่ยอมรับยกย่องนับถือกันเอง ดังมีภาษาปากในสมัยหลังเรียกผู้เป็นใหญ่ว่าลูกพี่ แล้วเรียกบริวารว่าลูกน้อง]

แนวคิดประวัติศาสตร์อย่างนี้มาจากลักษณะสังคมที่มีผู้คนน้อย แต่พื้นที่มาก จึงต้องการผู้คนเพิ่มเติมโดยทำสงครามกวาดต้อนเชลยจากรัฐอื่น

รูปแบบรัฐ

ประวัติศาสตร์บ้านพี่เมืองน้องแบบอนุภาคเนย์ ลักษณะแต่ละรัฐไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัว (เหมือนประวัติศาสตร์เมืองขึ้นแบบอาณานิคม)

(1.) พลเมืองเป็นคนหลากหลายชาติพันธุ์ซึ่งมีมาแต่เดิม แล้วเพิ่มเติมจากการกวาดต้อน และอื่น ๆ (2.) ภาษามีหลากหลาย อักษรมีใช้ในในกลุ่มคนชั้นสูงและนักบวช (3.) ไม่มีเส้นกันอาณาเขต เพราะขอบเขตรัฐไม่แน่นอน ไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับบารมีของผู้นำแต่ละคนเป็นครั้งคราว

ประวัติศาสตร์ไทยแบบบ้านพี่เมืองน้อง

สุโขทัยเป็นรัฐขนาดเล็ก (ไม่ใช่ระดับอาณาจักร) เติบโตขึ้นจากบ้านเล็กเมืองน้อยบนเส้นทางคมนาคมการค้าข้ามภูมิภาค ด้วยแรงสนับสนุนของรัฐใหญ่ใกล้เคียงแล้วไทย เช่น รัฐกัมพูชา, รัฐอโยธยา-ละโว้ โดยมีลักษณะดังนี้

(1.) พลเมืองเป็นคนหลากหลายชาติพันธุ์อยู่ปะปนกัน (2.) ภาษามีหลากหลายและอักษรมีเฉพาะคนชั้นสูง โดยไม่มีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นเพียงคนเดียว แต่เป็นวิวัฒนาการจากอักษรต่างๆ ที่มีมาก่อน เช่น อักษรเขมร, อักษรมอญ (3.) ไม่มีเส้นกันอาณาเขต เพราะขอบเขตรัฐไม่แน่นอน ไม่ตายตัว และมีดินแดนใต้สุดอยู่เมืองพระบาง (นครสวรรค์) เพราะต่ำกว่านั้นเป็นดินแดนของรัฐอื่นที่มีอำนาจเหนือกว่า

รัฐไทย นานาชาติพันธุ์

ชาติพันธุ์, ภาษา, อักษร เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมหรือรัฐ แต่ไม่เป็นสิ่งที่ขาดกำหนดขอบเขตของรัฐ

เพราะรัฐกำหนดขึ้นโดยอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองของคนชั้นนำเบื้องบน
รัฐยุคแรกๆ ประกอบด้วยผู้คนพลเมืองนานาชาติพันธุ์ จึงไม่มีชาติพันธุ์หนึ่งใด
เป็นคนส่วนใหญ่ของรัฐนั้นๆ

[ต่อไปนี้ดัดแปลงใหม่จากข้อเขียนของ จิตร ภูมิศักดิ์ ในหนังสือ *ข้อเท็จจริงว่า
ด้วยชนชาติขอม* สำนักพิมพ์มติชน พ.ศ. 2547 หน้า 173]

1. รัฐไทย มิได้กำหนดขึ้นโดยคนไทยหรือคนพุดไทย
ทำนองเดียวกัน คนไทยหรือคนพุดไทยก็ได้เป็นผู้กำหนดรัฐไทย
2. คนไทยหรือคนพุดไทย ในยุคเดียวกันอาจแยกกันสถาปนารัฐใครรัฐมันก็ได้
เช่น รัฐอยุธยา, รัฐสุพรรณภูมิ, รัฐนครศรีธรรมราช, รัฐสุโขทัย ฯลฯ
3. คนไทยหรือคนพุดไทยบางพวก ไม่อยู่ในรัฐที่มีคนไทยปกครองก็ได้ แต่อยู่ใน
รัฐที่ปกครองโดยกษัตริย์มอญ, กษัตริย์เขมร เช่น
รัฐละโว้ (ลพบุรี) กษัตริย์ตรัสภาษาเขมร
รัฐหริภุญไชย (ลำพูน) กษัตริย์ตรัสภาษามอญ
4. รัฐไทย ที่มีคนไทยเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ก็ไม่จำเป็นต้องมีประชากรเป็นคนไทย
ทั้งหมด (และความจริงในประวัติศาสตร์ก็ไม่เคยเป็นอย่างนั้น) แต่มีคนไทยส่วนเดียว
โดยส่วนที่เหลือเป็นคนหลายชาติพันธุ์ เช่น เข็ก, แขก
ทุกวันนี้ประเทศไทยมีหลายชาติพันธุ์ ได้แก่
เหนือ มี ม้ง, เมี่ยน
อีสาน มี กูย (กวย, ส่วย)
ใต้ มี มลายู

ประวัติศาสตร์ไทยในสากลโลก

ประวัติศาสตร์ไทยตามหลักฐานประวัติศาสตร์โบราณคดีและมานุษยวิทยา ชลข
ควรมีพัฒนาการความเป็นมาไม่ต่างจากสากลโลก เพราะคนไทยไม่ใช่มนุษย์ต่างดาว

1. คนไทยไม่ใช่เชื้อชาติบริสุทธิ์ แต่เป็นลูกผสมร้อยพ่อพันแม่
2. คนไทยไม่มาจากเทือกเขาอัลไต แต่เป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมอยู่อุษาคเนย์ มีการผสมผสานกับนานาชาติพันธุ์
3. กรุงสุโขทัยไม่ใช่ราชธานีแห่งแรกของไทย แต่เป็นรัฐเล็กๆ แห่งหนึ่งในจำนวนหลายรัฐร่วมสมัย
4. กรุงศรีอยุธยาไม่ใช่ราชธานีแห่งที่สอง แต่มีความเป็นมาเก่าแก่ก่อนกรุงสุโขทัย
5. ไทย, คนไทย มาจากอำนาจการเมืองของวัฒนธรรมและภาษาไต-ไท (เก่าสุดอยู่กวางสี-กวางตุง) เป็นภาษากลางทางการค้าภายใน แล้วคนนานาชาติพันธุ์กลายตนเองเป็นไทย ราวหลัง พ.ศ. 1700

รัฐไทยเติบโตจากการค้า

บ้านเมืองและรัฐทั้งในไทยและอุษาคเนย์ มีพัฒนาการเติบโตขึ้นจากการค้า 2 ลักษณะ ได้แก่ การค้ากันเองในภูมิภาคอุษาคเนย์ กับการค้าโลกที่เริ่มจากจีนและอินเดีย แล้วขยายไปอาหรับ-เปอร์เซีย, กรีก-โรมัน

ปัญหาอยู่ที่ประวัติศาสตร์ไทยมองข้ามการค้าทุกอย่าง โดยให้ความสำคัญเฉพาะการสงครามและวีรบุรุษสงครามจนแทบเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์

ตัวอย่างสำคัญมาก ได้แก่ ประวัติศาสตร์อยุธยา มีแต่เหตุการณ์สงครามไทยรบพม่า โดยไม่มีการค้า ทั้งๆ อยุธยาเติบโตและมีความสำคัญขึ้นจากการค้าโลก

ลุ่มน้ำโขงถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยา และลุ่มน้ำอื่นๆ ทั่วอุษาคเนย์ เป็น “ต้นทางประวัติศาสตร์ไทย” ซึ่งมีผู้คน บ้านเมือง และวัฒนธรรม มันคงกว้างขวางนานแล้ว ก่อนรับอารยธรรมอินเดีย

3

วัฒนธรรมไทย ของคนชั้นนำ

วัฒนธรรมไทย คือ ความเป็นไทย ไม่มีอยู่จริง จึงไม่เคยมีตลอดกรุงธนบุรี และ ย้อนถึงยุคกรุงศรีอยุธยา (แม้กรุงสุโขทัยก็ไม่มี)

แต่เป็นสิ่งที่ถูกเสกสรรปั้นแต่ง หรือสร้างขึ้นโดยคนชั้นนำ ราว 150 ปีมานี้ เพื่อ ผดุงโครงสร้างอำนาจตามอุดมคติของพวกเขาให้มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

จึงมีลักษณะหยุดนิ่ง แข็งทื่อ ไม่เคลื่อนไหว ไม่เปลี่ยนแปลง เพื่อแสดงความสืบเนื่องจากอดีตยาวนาน (ซึ่งเสกสรรปั้นแต่งขึ้นเอง) แล้วยึดเยียดคนทั่วประเทศ (โดยผ่านสื่อมวลชน) ให้เชื่อว่ามียุคจริง ๆ

ความเป็นไทยของคนชั้นนำ มีเนื้อหาสำคัญอยู่ที่หล่อหลอมกล่อมเกลา และควบคุมคนทั่วไปให้ยอมจำนนต่อความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียม ได้แก่ ที่สูง ที่ต่ำ, ผู้ใหญ่ ผู้ nhỏ, รุ่นพี่ รุ่นน้อง, สมบัติผู้ดี, ภาษาสุภาพ ฯลฯ

ซึ่งไม่ใช่สมบัติเป็นส่วนรวมทั้งสังคมของสาธารณชนคนทั่วไป จึงกลวงโป้ และอ่อนแออย่างยิ่งเมื่ออยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกที่ไม่เหมือนเดิม ดังจะได้ยินเสียงเอะอะโวยวายต่อว่าตำหนิว่าร้ายรุ่นที่ไม่ทำตามความเป็นไทย แล้วตีโพยตีพายว่าความเป็นไทยจะล่มจมหายวับไปกับตา เพราะความเปลี่ยนแปลง

ต้นตอความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมของความเป็นไทย (เช่น ที่สูง-ที่ต่ำ, ผู้ใหญ่-ผู้ น้อย, รุ่นพี่-รุ่นน้อง ฯลฯ) มีรากเหง้าจากลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติตั้งแต่ยุคตั้งเดิมตึกดำบรรพ์หลายพันปีมาแล้ว ตกทอดถึงอำนาจในระบบอุปถัมภ์แบบเจ้าพ่อกับลูกน้อง ที่ส่งต่อเป็นมรดกถึงรัฐราชการทุกวันนี้

ระบบราชการกับระบบโซตัส เข้ากันได้ดียังยิ่ง ที่สถาบันการศึกษาในไทยรับเข้ามาแล้วใช้ปูสำนึกพื้นฐานต่อต้านระบอบประชาธิปไตย

ในอีกทางหนึ่ง ระบบโซตัสเฟื่องฟูแข็งแรงในสถานศึกษาไทย เพราะได้รับการสนับสนุนอย่างเคร่งครัดโดยวัฒนธรรมของรัฐราชการที่มาจากอำนาจนิยมเผด็จการทหาร

วัฒนธรรม “ไม่ไทย” ของคนทั่วไป

วัฒนธรรม (ในความหมายสากล) หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม รวมถึงโลกทรรศน์และค่านิยมที่แฝงอยู่เบื้องหลังทั้งหมด

ระบบความสัมพันธ์ มีทั้งระหว่างคนกับธรรมชาติรวมถึงสิ่งเหนือธรรมชาติ และระหว่างคนกับคนด้วยกัน (ตามวิถีชีวิต กิน ชี้ นอน หรือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย) ซึ่งเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่หยุดนิ่งตายตัว แต่แตกต่างกันไปตามเวลาและสถานที่

โดยมีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา พอพูดจบคำว่าวัฒนธรรม ทันใดนั้น วัฒนธรรมก็เปลี่ยนไปแล้ว

สิ่งเหล่านี้มีสืบเนื่องหลายหมื่นหลายพันปีมาแล้ว ผ่านยุคสมัยมากมาย

เฉพาะไทยผ่านตั้งแต่ยุคหิน, ยุคโลหะ เข้าสู่ยุคการค้าโลก

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติต่างกัน ภูมิประเทศไม่เหมือนกัน วิถีวัฒนธรรมย่อมต่างกันไป เช่น ภาคเหนือ, ภาคอีสาน, ภาคกลาง, ภาคใต้

ในแต่ละภาคยังมีต่างกันแต่ละท้องถิ่น คนแต่ละท้องถิ่นแต่ละภาคต่างเลือกสรรกันเองว่าวัฒนธรรมจะเป็นอย่างไร? แคไหน? ฯลฯ

วัฒนธรรมที่ว่ามานั้น “ไม่ไทย” จึงตรงกับสากลว่า culture เป็นสมบัติของมนุษยชาติทั้งโลก (ซึ่งมีคนไทยอยู่ด้วย) โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้นำคอยควบคุมกำหนดการเลือกสรรใช้งาน (เช่น กระทรวงวัฒนธรรม)

4

วัฒนธรรมร่วมอุษาคเนย์ ของคนไทยนานาชาติพันธุ์

อาเซียน หรืออุษาคเนย์ มีวัฒนธรรมร่วมหลายอย่างมานานหลายพันปีแล้ว เพราะอยู่เขตมรสุมเดียวกันทั้งส่วนที่เป็นแผ่นดินใหญ่และหมู่เกาะ แต่ก็มีส่วนต่างกันด้วย ส่วนที่มีร่วมกันเป็นวัฒนธรรมร่วมอาเซียน ที่ทุกประเทศเคยมีส่วนร่วมกันแต่แรกแล้วยังมีคล้ายคลึงกันสืบจนปัจจุบัน มีพัฒนาการรายละเอียดต่างกันในยุคหลัง

จึงเรียกร่วมวัฒนธรรมร่วมอาเซียน โดยแบ่งกว้างๆ เป็น 2 ระยะเวลา คือ **ก่อนอินเดีย** และ **หลังอินเดีย**

[วัฒนธรรมร่วมฯ ก่อนอินเดีย และหลังอินเดีย หมายเลข 1-41 มีอธิบายเพิ่มเติมอย่างง่าย ๆ อีกมาก ในหนังสือ **วัฒนธรรมร่วมอุษาคเนย์ในอาเซียน** ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ สำนักพิมพ์นาตาแฮก พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2559]

ก่อนอินเดีย

ก่อนอินเดีย หมายถึง ก่อนรับอารยธรรมจากอินเดีย ตั้งแต่หลายแสนหลายหมื่นหลายพันปีมาแล้ว จนถึงราว พ.ศ. 1000 คนพื้นเมืองดั้งเดิมมีวัฒนธรรมร่วมอยู่แล้ว

1. คนน้อย พื้นที่มาก	2. ชายแดนไม่มี
3. บ้านพี่เมืองน้อง	4. หลากหลาย แต่คล้ายคลึงกัน
5. ศาสนาผี ของผู้หญิง	6. ยกย่องแม่หญิง
7. คนเกิดจากน้ำเต้า	8. ขวัญ
9. พิธีศพหลายวัน	10. สัตว์ศักดิ์สิทธิ์
11. เรือศักดิ์สิทธิ์	12. แต่งงาน ชายอยู่บ้านหญิง
13. สืบตระกูลทางฝ่ายหญิง	14. กินข้าวเป็นอาหารหลัก
15. เน่าแล้วอร่อย	16. เรือนเสาสูง
17. โลหะ ก่อบ้านสร้างเมือง	18. เครื่องดนตรีไม้ไฟ และโลหะ
19. ฟ้อนระบำรำเต้น	20. ผ้าฝืนเดียว
21. นั่งยองๆ ชันเข้า	22. นอบน้อม ถ่อมตน
23. เคี้ยวหมาก	24. มวย
25. ตะกร้อ	

หลังอินเดีย

หลังอินเดีย หมายถึง หลังรับอารยธรรมจากอินเดีย ตั้งแต่ราวหลัง พ.ศ. 1000 คนพื้นเมืองรับวัฒนธรรมจากอินเดียมาประสมประสานวัฒนธรรมดั้งเดิม แล้วเกิดวัฒนธรรมใหม่ ที่มีทั้งคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน มี 3 ระยะ คือ

(1) รับศาสนาพราหมณ์-พุทธ กับ (2) รับศาสนาอิสลาม และอื่นๆ (3) รับอาณานิคม

26. ศาสนาพราหมณ์, พุทธ	27. บวชนาค
28. ชายเป็นใหญ่	29. กราบไหว้
30. ตัวอักษร	31. มหาकाพย์รามายณะ, มหาภารตะ
32. หนังสือ	33. โขน, ละคร
34. สงกรานต์	35. ลายกระหนก
36. ข้าเจ้า	37. กบข้าว
38. อิสลาม	39. อาณานิคม
40. ชายแดน	41. ชาตินิยม

1. กำเนิดคนจากน้ำเต้า

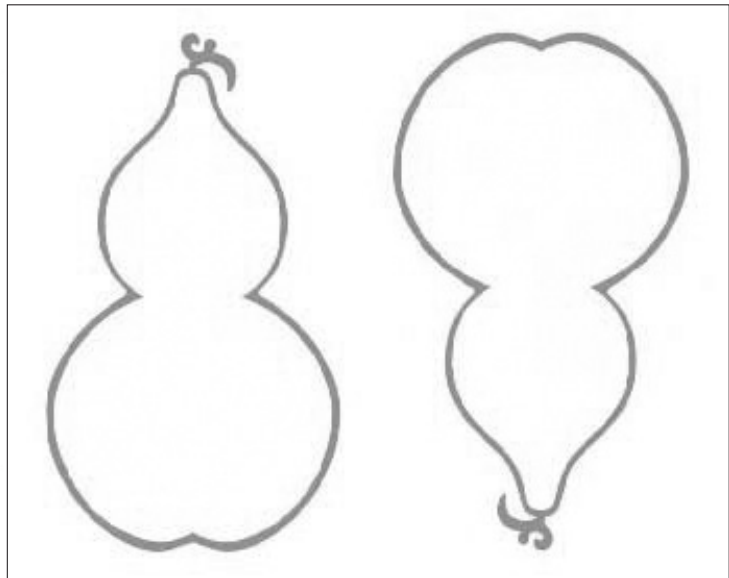
สามัญชนชาวบ้านเชื่อว่าคนทั้งสุวรรณภูมิในอุษาคเนย์เกิดจากน้ำเต้าปุง (ปุง หมายถึง ภาชนะใส่ของ) เป็นพี่น้องท้อง (น้ำเต้าปุง) เดียวกัน 5 คน

สองคนแรกออกมาก่อนเป็น ข่า สามคนหลังออกตามมาเป็น ไท (หมายถึงไม่ เป็นข่า แต่ไม่ใช่คนไทยอย่างปัจจุบัน ไทคำนี้แปลว่าคน, ชาว เป็นคำร่วมสุวรรณภูมิ ในภาษาลาว, เขมร ก็มี) ทั้งหมดล้วนเป็นไพร่ของผู้เป็นนาย

[มีฉบับเต็มอยู่ในหนังสือพงศาวดารล้านช้าง]

ความเชื่อของสามัญชนยุคดึกดำบรรพ์ ว่าคน 5 จำพวก เกิดจากน้ำเต้าปุง เดียวกัน ย่อมเป็นเครือญาติพี่น้องท้องเดียวกัน เหมือนคนที่เกิดจากท้องแม่เดียวกัน

คน 5 จำพวก เป็นสัญลักษณ์ของชาติพันธุ์ในภูมิภาคอุษาคเนย์ ทั้งผืนแผ่นดินใหญ่แม่น้ำลำคลอง กับชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะ ได้แก่ คนในตระกูลมอญ-เขมร, ตระกูลมาเลย์-จาม หรือชวา-มลายู, ตระกูลม้ง-เย้า, ตระกูลไทย-ลาว-เวียดนาม ฯลฯ เรื่องนี้อาจอธิบายความหมายเป็นตระกูลอื่นต่างไปก็ได้ ไม่จำเป็นต้องตรงกัน

(ซ้าย) ภาชนะดินเผามีฝา รูปร่างเหมือนน้ำเต้า มีคอคอด บรรจุกระดูกมนุษย์ ราว 2,500 ปีมาแล้ว พบในแหล่งโบราณคดีเขตทุ่งกุลาร้องไห้ อ. เกษตรวิสัย จ. ร้อยเอ็ด

[ภาพจากหนังสือ ศิลปวัฒนธรรมไทย กระทรวงวัฒนธรรม พิมพ์ครั้งที่สอง พ.ศ. 2557 หน้า 44]

(ขวา) น้ำเต้ามีรูปร่างเหมือนมดลูกของแม่ที่ให้น้ำเต้าลูกคลอดมาทางนี้

2. นาค เป็นคนพื้นเมือง

นาค หมายถึง คนพื้นเมืองดั้งเดิมของภาคพื้นทวีปอุษาคเนย์

คนพื้นเมืองดั้งเดิมนุ่งเตี่ยวหุ้มอวัยวะเพศเหมือนคนเปลือย (ม้อย ชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิม บริเวณสองฝั่งโขง ภาพโดยนักสำรวจชาวยุโรป)

นาค ไม่ใช่คำไทย

นาค แปลว่า เปลือย, แก้วผ้า หรือคนเปลือย

[มีรากศัพท์จากคำว่า nog ในภาษาละติน ตระกูลภาษาอินโด-ยุโรป อาจเป็นที่มาของคำว่า snake ที่แปลว่า งู]

คำดูถูก

นาค เป็นคำดูถูกที่ชาวชมพูทวีป (อินเดีย) ยกตนว่ามีวัฒนธรรมสูงกว่า ใช้เรียกคนพื้นเมืองที่ล่าหลังกว่าทางวัฒนธรรม ว่า นาค

ผ้า ในที่นี้เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ไม่นุ่งห่มเสื่อผ้า (เปลือย) หมายถึง ล่าหลังทางวัฒนธรรม ถ้าดีความสุดโต่ง หมายถึงไม่มีวัฒนธรรม

นุ่งไบมะพร้าว

ยุคแรกติดต่อชาวอุษาคเนย์ราวเรือน พ.ศ.1000 พ่อค้าทางทะเลเรียกคนพื้นเมืองว่า นาค เพราะนุ่งผ้าเตี่ยวผืนน้อยหุ้มอวัยวะเพศผืนเตี่ยวเท่านั้น ไม่มีผ้าผืนใหญ่นุ่งห่มเหมือนชาวอินเดียยุคนั้น

นิทานปรัมปราเล่าว่าพ่อค้าชมพูทวีปทำพิธีนุ่งผ้าให้หญิงหัวหน้าเผ่าพื้นเมืองในอุษาคเนย์ที่ไม่นุ่งผ้า หรือนุ่งผ้าผืนน้อยหุ้มอวัยวะเพศเท่านั้น บางทีเล่าว่านุ่งไบมะพร้าว

3. ศาสนาผี

ศาสนาผี เป็นวัฒนธรรมร่วมของเอเชียโบราณมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์มากกว่า 3,000 ปีมาแล้ว แต่เรียกชื่อผีต่างกัน เช่น

มอญ เรียก ผีเม็ง, เขมร เรียก ผีมด, ลาว เรียก ผีฟ้า (ผีแถน), พม่า เรียก ผีน้ำต ผี หมายถึง อำนาจเหนือธรรมชาติ บันดาลให้เกิดสถานการณ์ต่างๆ เช่น ฟ้าแลบ, ฟ้าร้อง, ฟ้าผ่า, ฝนตก, น้ำท่วม, น้ำแล้ง, แผ่นดินไหว, ฯลฯ

ผู้หญิงเป็นเจ้าของศาสนาผี

คนทำหน้าที่สื่อสารเชื่อมโยงกับผี ล้วนเป็นผู้หญิง ซึ่งหมายความว่าผู้หญิงเป็นใหญ่หรือเป็นเจ้าของศาสนาผี

ผีดี ผีร้าย

ผี มีทั้งดีและร้าย

ผีดีมีคุณคอยปกป้องคุ้มครองมนุษย์ เช่น ผีบรรพชน

ส่วนผีร้ายให้โทษมนุษย์และเป็นเสนียดจัญไร

ผีกับเทวดา

คำลาว-ไทย ว่า ผี มีความหมายเดียวกับคำบาลี-สันสกฤตว่า เทวดา, เทพยดา ที่อยู่บนฟ้า

นิทานเรื่องขุนบรมเรียกแถนอยู่บนฟ้าว่า “ผีฟ้าผีแถน” ซึ่งคนทั้งหลายที่อยู่กับดินต้องเซ่นวัก “เลี้ยงฟ้าเลี้ยงแถน” ประจำฤดูกาล

ผีฟ้า ผีแถน

ผีฟ้า หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน มีในศิลาจารึกวัดศรีชุม (สุโขทัย) ว่า “ผีฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรปุระ” หมายถึงพระเจ้าแผ่นดินกรุงยโสธร (นครทม) ในกัมพูชา

ผีฟ้า คือ แถน ซึ่งคนในตระกูลลาว-ไทยเรียกรวมๆ ว่าผีฟ้าผีแถน ยกย่องเป็นผีบรรพชนใหญ่สุด ไม่ระบุเพศว่าหญิงหรือชาย

ในพิธีเลี้ยงผีต้องเชิญผีฟ้าผีแถนเป็นประธาน ปากชาวบ้านเรียกพิธีเข้าทรง ผีฟ้า, ลำผีฟ้า ก็คือเข้าทรงผีแถน, ลำผีแถน

4. หญิงเป็นใหญ่

ผู้หญิงเอเชียยุคดึกดำบรรพ์ราว 3,000 ปีมาแล้ว มีสถานะและบทบาททางสังคมสูงกว่าผู้ชาย เช่น

เป็นใหญ่ในพิธีกรรม, เป็นหมอผีหัวหน้าเผ่าพันธุ์ (นับเป็นหน่วยทางการเมืองยุคแรกเริ่มที่ผู้คนรวมตัวกันขึ้นมา) และเป็นเจ้าของเครื่องมืองานช่างทุกอย่าง เช่น ช่างฟ่อน (รำ), ช่างขับ (ร้อง), ช่างปี (แคน), ฯลฯ

เท่ากับเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม และทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาทั้งปวงของเผ่าพันธุ์ตนให้คนอื่น ๆ รู้

นางนาค

นางนาค เป็นผีบรรพชนของบ้านเมืองหลายแห่ง เช่น กัมพูชา, ลาว, ไทย มีเพลงนางนาคเป็นสำคัญ

แม่ ผู้เป็นใหญ่

แม่ หมายถึง ผู้เป็นใหญ่, หัวหน้า (เมีย ก็น่าจะเลื่อนเสียงจากคำว่า แม่)

เหตุที่แม่หญิงเป็นใหญ่ เพราะโครงสร้างทางสังคมดั้งเดิมดึกดำบรรพ์ จัดระเบียบครอบครัวโดยให้ความสำคัญกับความเป็นแม่ หรือเน้นแม่เป็นศูนย์กลางของเครือญาติ

แม่เป็นผู้ได้รับมรดกตกทอดจากครอบครัวให้ควบคุมทรัพยากรทางเศรษฐกิจ เช่น บ้านเรือน, ที่ดิน, เรือกสวนไร่นา, ฯลฯ จึงมีอำนาจเหนือพ่อและเครือญาติอื่นๆ

ลูกอยู่ใกล้ชิดแม่ เพราะแม่ควบคุมทรัพยากรเศรษฐกิจอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน แต่พ่อออกไปทำมาหากินนอกบ้าน จึงไม่ใกล้ชิดลูก ส่งผลให้แม่มีผู้แวดล้อมเป็นกำลังแรงงาน แต่พ่อน้อยกว่าแม่ หรือไม่มี

สังคมดั้งเดิมจึงเน้นความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง มากกว่าผัวกับเมีย การสืบตระกูลจึงเน้นทางฝ่ายแม่ เช่น พี่น้องท้องเดียวกัน หมายถึงมีแม่คนเดียวกัน (แต่อาจคนละพ่อก็ได้)

เมื่อจะเรียกสิ่งที่เป็นใหญ่ จึงมีคำว่าแม่ นำหน้า เช่น แม่ค้า, แม่เหล็ก, ฯลฯ

5. ขวัญ

ขวัญ หมายถึง ส่วนที่ไม่มีรูปร่าง จับต้องไม่ได้ มองไม่เห็น แต่เคลื่อนไหวได้ ลักษณะเป็นหน่วย มีหลายหน่วย แต่ละหน่วยสิงสู่อยู่กระจายตามส่วนต่างๆ ของคน, สัตว์, สิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้, อาคารสถานที่ เป็นต้น

[คนมีส่วนประกอบสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ 1. ส่วนที่เป็นตัวตนหรือร่างกาย 2. ส่วนที่ไม่เป็นตัวตนคือขวัญ]

ขวัญแต่ละคนมีราว 80 ขวัญ อยู่ข้างหน้า 30 อยู่ข้างหลัง 50 ขวัญ เป็นองค์ประกอบสำคัญอันจะขาดไม่ได้ของชีวิต มีขวัญจึงมีชีวิต

จอมขวัญ อยู่บนหัว

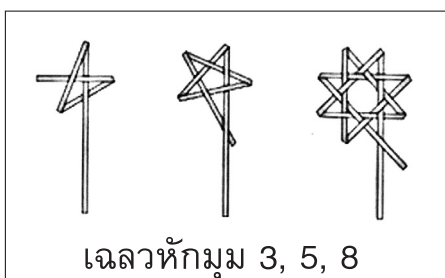
ขวัญสำคัญของทุกคนเรียกจอมขวัญ ล้วนสิงในกะโหลกบนหัวกลางตรงกลาง กระหม่อม บริเวณที่โคนเส้นผมขึ้นชนกันเป็นวงเหมือนกันหอย

เชื่อว่าเป็นศูนย์รวมความมีชีวิตของคน ต้องดูแลรักษาไม่ให้ถูกกระทำรุนแรง เพราะถ้ากระทบกระทั่งเือนจนขวัญเสียขวัญหาย ย่อมเป็นอันตรายถึงชีวิต เจ้าของขวัญล้มตายได้ คนจึง “ถือหัว”

คนตาย ขวัญไม่ตาย

เชื่อว่าคนตาย เพราะขวัญหายจากร่างของคน แล้วหาทางกลับร่างไม่ถูก ถ้าเรียกขวัญคืนร่างได้คนก็ฟื้นคืนเป็นปกติ จึงมีพิธีเรียกขวัญต่อเนื่องหลายวันหลายคืนเรียก “จันเฮือนดี” ขอให้ขวัญกลับเข้าร่าง (แต่ไม่สำเร็จ)

หลังรับศาสนาพุทธจากอินเดียและลังกา มีความเชื่อเปลี่ยนไปเป็นเรื่องวิญญาณ หมายถึงสิ่งที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในร่างกายของทุกคน เมื่อคนตายวิญญาณจะล่องลอยออกไปหาที่เกิดใหม่ เรียกเวียนว่ายตายเกิด

ลายขวัญบนหม้อบ้านเชียง ราว 2,500 ปีมาแล้ว เป็นรูปวงกลม มีแฉก ลักษณะเดียวกับหน้ากลองมโหระทึก ขุดพบในหลุมฝังศพ

6. งานศพ

งานศพ ความเป็นมาอย่างย่อๆ สั้นๆ ดังนี้

2,500 ปีมาแล้ว ผังศพใส่ภาชนะดินเผา ต้นเค้าโกศ เมื่อมีคนตายซึ่งเชื่อว่าขวัญหาย บรรดาญาติพี่น้องและคนในชุมชนต้องร่วมกันทำพิธีเรียกขวัญอันเฮือนดี ด้วยหวังว่าขวัญจะคืนร่างเดิม แล้วพิน

นานหลายวันจนเริ่มเน่า จึงเอาศพฝังดินรอขวัญ พร้อมสิ่งของเครื่องใช้เตรียมไว้เหมือนครั้งมีชีวิต จะได้ใช้สอยเมื่อพิน บริเวณใต้ถุนเรือนหรือลานกลางบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

กระทั่งเนื้อหนังผุเปื่อยเหลือแต่กระดูก ก็พากันขุดกระดูกล้างน้ำให้สะอาดบรรจุภาชนะดินเผา แล้วมีสังข์ขวัญทำพิธีฝังอีกครั้ง เป็นต้นเค้าเก่าสุดของโกศ

ชุมชนบางแห่งของบางกลุ่มชาติพันธุ์ เชื่อว่าขวัญคนตายต้องกลับถิ่นเดิมทางน้ำ จึงสลักรูปเรือไว้บนภาชนะสำริดใส่ศพ แต่บางพวกเอาศพใส่ภาชนะคล้ายเรือไปไว้ในแหล่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ถ้ำ, เฝิงผา ฯลฯ เป็นต้นแบบเรือนางานศพกับราชรถพระบรมศพ (มีส่วนหัวสลักคล้ายรูปนาค)

1,500 ปีมาแล้ว เผาศพแบบอินเดียน ผสมแบบท้องถิ่น เผาศพเป็นพิธีของชมพูทวีป (อินเดีย) ที่แพร่เข้ามาถึงอุษาคเนย์พร้อมศาสนาพราหมณ์-พุทธ ราวหลัง พ.ศ. 1000 หรือราว 1,500 ปีมาแล้ว

400 ปีมาแล้ว แรกมีเมรุเผาศพ เลียนแบบนครวัด เมรุเผาศพ แรกมีราวหลัง พ.ศ. 2100 เริ่มสร้างเมรุ (อ่านว่า เมน) เป็นสัญลักษณ์เขาพระสุเมรุ เผาศพเจ้านายชั้นสูงในแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง

ส่วนคนทั่วไปเผาศพบนเชิงตะกอนอย่างง่าย ๆ ถ้าเป็นยากยากจนก็โยนให้แร้งกากิน

200 ปีมาแล้ว แรกมีเมรุในวัด เผาศพทั่วไป เมรุถาวรแห่งแรกอยู่ในวัดเทพศิรินทราวาส ราวเกือบ 100 ปีมาแล้ว ยังสืบเนื่องใช้งานพระราชทานเพลิงศพจนทุกวันนี้

แต่เอกสารบางเล่มระบุว่า มี “เมรุปูน” วัดสระเกศ ใช้เผาศพแล้วตั้งแต่สมัย ร.3 เมรุเผาศพ ค่อยๆ แพร่เข้าไปอยู่ในวัดสำคัญๆ ในกรุงเทพฯ ช่วงเรือน พ.ศ. 2500

โกศ ต้นแบบจากหม้อไหใส่ศพ 2,500 ปีมาแล้ว

โกศ มีต้นแบบจากหม้อไหใส่ศพของตระกูลหัวหน้าเผ่าพันธุ์ ยุคดึกดำบรรพ์ พบทั่วไปในประเทศกลุ่มอาเซียน ราว 2,500 ปีมาแล้ว

[คำว่า โกศ ยืมจากภาษาบาลี-สันสกฤต เพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ ในอินเดียไม่มีประเพณีบรรจุศพใส่โกศ]

แต่พบมากแถบทุ่งกุลาร้องไห้ โดยเฉพาะบริเวณบ้านเมืองบัว ต. เมืองบัว อ. เกษตรวิสัย จ. ร้อยเอ็ด คนยุคนั้นนับถือศาสนาผี มีพิธีสู่ขวัญ ล้วนเป็นบรรพชนคนไทยทุกวันนี้

ภาชนะดินเผาใส่ศพ 2,500 ปีมาแล้ว ต้นแบบโกศ (ขุดพบที่บ้านเมืองบัว อ. เกษตรวิสัย จ. ร้อยเอ็ด)

มรดกตกทอดจากงานศพ

คนตาย เพราะขวัญหาย ต้องมีพิธีเรียกขวัญ ส่งขวัญสนุกสนานด้วยการละเล่น เป็นความเชื่ออุษาคเนย์ ราว 2,500 ปีมาแล้ว ต่อมาในอีสานเรียก กันเขื่อนดี

มีพลังผลักดันความคิดสร้างสรรค์หลายอย่างทางสังคมวัฒนธรรมจนถึงทุกวันนี้ เช่น สั้งเสียว, เดินดง, ชมดง, หมอลำ, หมอแคน, ช่างขับ ฯลฯ จนถึงสวดคฤหัสถ์ และลิเก

สวดอภิธรรม

เรียกขวัญส่งขวัญกันเขื่อนดีหลายวันหลายคืน ถูกปรับเปลี่ยนเป็นสวดอภิธรรม เมื่อหลังรับศาสนาจากอินเดีย-ลังกา สืบจนทุกวันนี้

พบร่องรอยในอีสานมีสวดอภิธรรมงานศพ เรียกสวดยอดมุ่มด้วยทำนองโหยหวน มีลูกคอ เมื่อตั้งศพในเรือน และสวดนำหน้าศพตอหนามแห่ไปเผาในป่าช้า